א] חורי הנמלים 'שבתוך הקמה' הר"ש פירש שהינו שנמצא בחורים 'קודם הקצירהב [יל"ע מה החידוש וי"ל], אבל ברש"י בחולין קלד. כ' שהתחיל לקצור רק שנמצא בחורים במקום הקמה לא במקום הקצירה [ולפי"ז ניחא החיודש ועי' להלן שיש לדון לפי"ז שר"מ בסיפא פליג ע"ז].

ב] חורי הנמלים 'שלאחר הקוצרים' נח' ר"מ ורבנן שלר"מ תמיד לעניים שספק לקט לקט, ולרבנן העליונים לעניים ותתונים לבעה"ב [עי' ירושלמי ר"ש ותיו"ט שעליונים הינו הלבנים שנתשבלו ובעה"ב קצרם אבל תחתונים הינו שאינם מבושלים לגמרי ואין בע"ה קוצרם ולר"מ אא לגורן בלא ירוקים וע"ע רמב"ם ותיו"ט בדעתו] שיט תוס' חולין שם שרבנן נמי ס"ל שספק לקט לקט ולכן עליונים לעניים ומה שתחתונים לבע"ה הינו משום שאין כאן ספק וכנ"ל, ורש"י שם ס"ל שרבנן ס"ל שספק לקט לקולא והינו טעמא שתחתונים לבע"ה ומה שעליונים לעניים עי' רא."ש שהוי וודאי משל עניים דאין הנמלים לוקחים מהאגודות עי"ש [ונתבאר שלפי"ז י"ל שרישא שבוך הקמה לבע"ה הוי לרבנן ור"}מ פליג גם ע"ז עי' לעיל בשיטת רש"י] עי' במשנה להלן פ"ז מ"ד שסתם שספק מתנו"ע לחומרא ולתוס' ניחא ולרש"י צ"ל שסתמה המשנה כר"מ.

ג] מקור הדין שספק לקט לקט עי' גמ' חולין קלד. עני ורש הצדיקו הצדקהו משלך ותן לו ועי' ירושלמי הובא בר"ש עוד מקורות לזה.

ד] יש לחקור בדין ספק לקט שהחמירה בו תורה אם הוי בגדר ספק או שנותן לעני בתורת וודאי [והגדר בזה או שיש כאן הכרעה לחומרא או שצדק 'משלך', דנו בזה האחרונים ונ"מ האם זה פטור מתרו"מ דלצד א' חייב מספק ולצד ב' פטור בתורת וודאי, ובתיו"ט רפ"ה וכן בחת"ס נקטו שזה פטור מתרו"מ ומשמע כצד ב', נתבאר שי"ל שגם לצד א' פטור בוודאי דסו"ס יש כאן פטורא דובא הלוי ויש לדחות עי' תורת זרעים כאן דרק כשליש לעניים זכות ממונית הוי בכלל ובאהלוי כי יש לו חלק ונחלה 'עמך', וע"ע מקד"ד לקט סי' ו' שתלוי במקור דין זה עי"ש.

ה] חולין קלד. שאלה הגמ' סתירה שכאן ספק לקט לקט ואילו שם תנן בגר שנתגייר ושחט בהמה ספק נשחט קודם שנתגייר ספק שמא אח"כ הממע"ה ומדוע לא נחמיר בספקו כספק לקט [מבואר בגמ' שדין ספק לקט הוא גם בספק מתנו"כ וע"י חת"ס שרבין בע"ב שם שהק' מקמהולא מבהמה שנשחטה משום שפליג וס"ל שאין לדמות מתנו"כ למתנו"ע], ומשני אמר רבא הכא - פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא ויבואר להלן.

ו] לסיכום ד' הגמ'

- מבואר שספק לקט ביסודו הוא ספק ממון ומן הדין שיהיה הממע"ה
- רק שיש דרשא של עני ורש הצדיקו – צדק ...
- וכ"ז ביש חזקת חיוב אבל כשיש חזקת פטור כפרה הדרי' לעיקר הדין שהממע"ה וכמבואר במשההב שמספק א"צ ליצן זרוע לחיים וקיבה – והממע"ה.
-
- והנה בעיקר ד' הגמ' שקמה בחזקת חיוב פרה בחזקת פטור
- הנה פרה בחזקת פטור מובן ..
- אבל מה הכוונה קמה בחזקת חיוב – יש חזקת איסור יש – והרי על אדרבה יש חזקת פטור – על כל שיבולת יש חזקה ש'זה לא לקט'
- ועי' טו"א ר"ה יד. – ועי' שם שהוכיח מזה שגם כשאין חזקת איסור יש דין צדק – העיקר תלוי בחזקת פטור
- ויל"ע עדיין דלכאו' גם בקמה יש חזקת פטור
-
- אמנם לכאו' הביאור שאין זה קשור לדין חזקה דמעיקרא
- דין צדק משלך נאמר באופן שהיה זה בחזקת 'שאם יפול' לקט זה יהיה לעניים – לא היה חזקה שיפול וגם יש חזקה שהכל שלו – אבל 'אם יפול לקט יהיה דין לקט ובזה נאמר הדין צדק משלם – אף שבאמת על כל שיבולת אין חזקת איסור או חזקת חיוב ואדרבה יש חזקה שזה שלו – אבל הוא בפרשת החיוב – הוא במצב שאם יפול יהיה צלקט בזה נאמר צדק משלך
- לא דמי לגוי שאדרבה היה בחזקת שאין לו דין זרוע לחיים וקיבה ...
-
- ולפי"ז מה שיש בחזקת פטור אין דין צדק משלך אין זה משום הכרעת חזקה דהחזקה מכריעה בדין זה
- שהרי יתכן שגם בלקט יש חזקה
- רק דין צדק משלך נאמר רק כשיש כאן סיבה לחיוב – כשיש סיבה וודאית לחיוב – אם ייפול לקט – יהיה לקט – בזה נאמר צדק ..
- כשאין סיבה לחיוב אין דין צסק משלך
- לפי"ז י"ל הק' שהק' האחרונים הטו"א ר"ה יד. וקונה"ס סוף כלל א' - הבאנו לפני זה מד' המרדכי שדינא דצדק משלך נאמר גם כשיש 'רוב' אף שרוב משל בעה"ב עכ"ז 'צדק משלך ותן לו'
- ותמה בזה הרי אפי' במקום חזקה מבואר שאין דין צדק משלך ... פרה בחזקת פטור ....
- וא"כ כ"ש במקום רוב ... שלא ייאמר דין צדק משלך הרי רובא וחזקה רובא עדיף - ו
- ?
- להנ"ל אין זה קשור להכרעת חזקה שחזקה מהני להכריע בדין צזק
- לעולם גם כשיש חזקה 'בעצם' צדק משלך

- רק שבמקום שלא הוחזק אז לא נאמר כלל דין זה וכנ."ל דרק באופן שהוחזק שאם יפול יהיה לקט אז נתחדש דין זה
- לא בגוי שלא הוחזק –
- אבל היכא שהוחזק נאמר דין 'צדק משלך' גם כשיש רוב...
-
- ועכשיו נכנס לפלוגתת הראשונים הידועה בנדרים ז.
- נתחיל עם ד' הגמ'
- שם מסתפקת הגמ' בדין 'ידות' – הרי בנדרים וקרבנות נתחדש דין ידות
- מסתפקת הגמ' האם יש יד גם לשאר דינים – הגמ' מסתפקת בכמה דינים
- 1. האם יש יד לפאה:
- בעי רב פפא: יש יד לפאה, או אין יד לפאה? היכי דמי? אילימא דאמר הדין אוגיא ליהוי פאה והדין נמי, ההיא פיאה מעלייתא היא! כי קא מיבעיא ליה - כגון דאמר והדין ולא אמר נמי, - מי אמרינן כיון דאיתקש לקרבנות, מה קרבנות יש להם יד אף פאה יש לה יד וכו'
- ולא איפשטא
- 2. וכן לגבי צדקה מספק"ל להש"ס האם יש דין ידות
- יש יד לצדקה, או אין יד לצדקה? היכי דמי? אילימא דאמר הדין זוזא לצדקה והדין נמי, ההוא צדקה עצמה היא! אלא כגון דאמר הדין ולא אמר נמי, מאי? - מי אמרינן כיון דאיתקש לקרבנות, דכתיב בפיך - זו צדקה, מה קרבנות יש להן יד אף צדקה יש לה יד, או דלמא לבל תאחר הוא דאיתקש
- לא איפשטא ...
- מה הכרעת הדין בזה
- כ' הרמב"ן לגבי יד לצדקה וכ"כ הרשב"א גם לגבי יד לפאה שספקא לחומרא דקי"ל ספק איסורא לחומרא ...
- והר"ן תמה בזה מדוע זה ספק איסור הרי זה ספק ממון
- וז"ל:
- מאי דקאמר דקיימא לן נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא ונראה שהסכים גם כן לזה הרשב"א ז"ל - ותמהני עליהן שהרי סוגיא מפורשת היא בסוף פרק הזרוע והלחיים שספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון דאזלינן ביה לקולא לנתבע - מדמקשינן התם אמתני' דגר שנתגייר והיה לו פרה נשחטת וכו' תנן ספק ממון פטור אלמא ספיקא לקולא ורמינהו חורי נמלים שבתוך הקמה וכו', ואיצטריך לשנויי הכא פרה בחזקת פטורא קיימא קמה בחזקת חיוב קיימא אלמא טעמא דבחזקת חיוב קיימא הא לאו הכי ספק פטור - ואם איתא דספק ממון עניים הוה ליה ספיקא דאיסורא למה לי לשנויי הכי,
- ועוד דהתם נמי אקשי ליה אביי והרי עיסה דבחזקת פטורא ותנן גר שנתגייר וכו' ספק חייב ואמר ליה ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא ואם איתא דספק עניים מקרי ספק איסורא בההוא פירוקא גופה הוה מצי לשנויי ליה הא דאקשי מחורי נמלים אמתני'
-
- הנה על פניו נראה כאן מח' יסודית בין הרמב"ן ורשב"א לר"ן האם ספק ממון עניים לקולא או לחומרא
- שדעת הרמב"ן ורשב"א שספק ממון עניים לחומרא הוי ספק איסור ...
- ודעת הר"ן שדינו כשאר ספק ממון שלקולא ...
-
- והנה לפני שנכנס לעיקר הנדון האם ספק ממון עניים לקולאאו לחומרא
- יל"ע דלכאו' גם אם נימא שזה ספק ממון מדוע לא נילך בספקו לחומרא מדין ספק לקט לקט – צדק משלך ותן לו ...
- והנה על הר"ן ק' אליבא דאמת מדוע היקל בספקו מדוע לא נחמיר משום ספק לקט לקט
- גם הרמב"ן והרשב"א שהחמירו מבואר בד' שהוא משום שזה ספק איסור ... ותיפוק"ל – גם אילו הוי ספק ממון הרי יש דין שצדק משלך ותן לו ...
-
- אז מבואר מתוך לשונו של הר"ן שבספק יד לפאה וספק יד לצדקה אין חזקת חיוב והוי בכלל חזקת פטור שלא נאמר בזה דינא דצדק משלך ...
- ויל"ע בשלמא בגוי יש חזקת פטור – אבל כאן מדובר בישראל שספק אם הוא נתן פאה מדוע אין חזקת חיוב ...
- הרי הוא בחזקת חיוב פאה – בחזקת חיוב צדקה
- ואולי כיון שכאן מדובר שנותן מעבר למה שהוא מחויב הוא נותן פאה ומוסיף לתת 'עוד' מעבר לחיובו – אין בזה חזקת חיוב
- לא דמי לספק לקט שכל מה שנופל – מאליו מתחייב בלקט ויש חזקה שאם יפול ...
- כאן אינו מחויב
- וכן צדקה י"ל שלא מדוקבר על מה חיוב צדקה שלו [שלישית השקל] רק סתם על מה שנודר לתת צדקה כאן אין חזקת חיוב ולכן אין דין צזק משלך
-
- \עכ"פ זה בנוגע להל" צדק ..

- רק שיש כאן מח' ראשונים בדין ספק ממון עניים אם אזלי' לקולא או לחומרא
- דעת הרמב"ן ורשב|א שספק ממין עניים לחומרא כדין ספק איסור
- דעת הר|ן לקולא
- והר|ן הוכיח כשיטתו מסוגיין שמבואר שלולי צסק משלך ספק לקט היה לקולא דהממעה
- הרי שספק ממון עניים כלקט לא חשוב ספק איסור רק ספק ממון.
-
- והנה ראשית צריך לבאר בזה:
- מה הנדון בזה אם ספק ממון עניים לקולא או לחומרא
- שדעת הרמב"ן שדינו כספק איסור לחומרא
- ודעת הר"ן שהוי ספק ממון והממע"ה
-
- והנה לדעת הרמב"ן ורשב"א וודאי כשיהיה ספק ממון אם זה שלי או של שכני העני וודאי שספקו לקולא ככל ספק ממון של הממע"ה\
- הנדון בספק 'פאה' בזה יש נדון.
-
- מה סברת הרמב"ן והרשב"א ...
- לכאו' סברתם ברורה מאוד –
- בפאה מלבד הדין ממון הרי יש איסור לכלות פאת השדה
- וראינו לעיל בר"ש משנה א' שאיסור לא תכלה אינו רק באופן שלא נתן משם פאה וכילה את כל שדהו גם באופן שקרא שם פאה ... וקצרו לעצמו יש בזה איסור ...
- נמצא שבפאה מלבד הדין הממוני שבזה שכלפי זה אולי היינו אומרים הממע"ה\
- אבל יש כאן איסור 'לא תכלה' – ספק לא תכלה לחומרא ...
- מאוד מובן ...
-
- רק זה הק' הר"ן מספק לקט שלולי קרא דצדק משלך היה ספקו לקולא ומשום הממע"ה
- הרי שאף שבלקט נמי יש איסור 'לקט קצירך לא תלקט' מ"מ ספקו לקולא הממע"ה
- ה"נ בספק פאה.
-
- ומה הפשט באמת לדעת הר"ן מדוע ספק לקט לקולא – הממע"ה – הרי יש ספק איסור
- אז בעצם זה ק' על כל ספק ממון הממע"ה מה עם ספק גזל – ספק לא תגזול
- ויש בזה אריכות בדברים בסוגי' תק"כ
- אבל המהלך המקובל באחרונים שיסוד איסור גזלה הוא לגזות את 'ממונו של השני' מכיון שהדין הממוני הוכרע שזה של המוחזק ממילא אין איסור – האיסור נוגע מהדין ממון וכבר דין הממוון
- וכעי"ז גם בלקט – יסוד איסורא דלקט – לקט קצירך לא תלקט – הוא שלא ללקט את ממון העניים – מכיון שהוכרע דין הממון שזה של בעה"ב ממילא אין איסור לקט האיסור ללקט הוא את ממון העניים והרי הוכרע שאינו ממון עניים
-
- וזהו שהק' הר"ן א"כ גם פאה יסוד האיסור פאה – תעזוב – לא תכלה הוא לכלות את ממון הענים – מכיון שהוכרע דין הממון שזה שלו ממילא אין מקום לאיסור פאה ...
- [מה שק' מצדקה יבואר בסמוך]
-
- מה עושים עם הר"ן:
- לכאו' הכיון לחלק בין לקט לפאה –
- ולומר שהדין איסור ללקט לקט הוא מישך שייכי לדין ממון שלא ללקט את ממון העניים
- אבל האיסור לא תכלה לא קשור לממון העניים שלא לכלות את הפאה – ולכן זה ספק איסור
- ויש לבאר זה בכמה אופנים:
- הנה כאמור מד' הר"ש בשם הירושלמי לעיל מ"א מבואר שיש ב' אופנים באיסור לא תכלה:
- האיסור הפשוט הוא שלא לכלות את השדה ... בלא להפריש פאה [ובזה נתחדש שאם לא הפריש מן המחובר נותן מן התלוש]
- וגם באופן שקרא שם פאה יש איסור לכלות פאה זו
- והנה כשלא קרא לה שם שיש איסור לכלות זה וודאי 'איסור' ואין זה איסור הנוגע מדין הממון שהרי אין כאן ממון עניים – יש איסור לכלות פאת השדה
- ובאיסור זה נראה ברור שספקו לחומרא גם לדעת הר"ן – אם יש לו שדה וספק אם יש לו לתת פאה אסור לו לכלות את פאת השדה .. לא קשור לדין ממון זה 'נטו' - ספק איסור... ולחומרא –
- ויש לדון בגדר איסור לא תכלה שיש אחרי הפרשה ... האם זה גדר איסור חדש – שם הוי כעין לקט שיסוד האיסור מישך שייכי לדין הממון שלא לקחת את ממון העניים

- או י"ל שזה כעין אותו האיסור לא לכלות את פאת השדה בין קודם הפרשה בין אחרי הפרשה שלא לכלות את הפאה – וכמו שקודם הפרשה הוי דין איסורי ה"ה אחרי הפרשה
- ויתכן שבזה נח' הרמב"ן והר."ן
- דעת הר"ן שכמו שלקט הוי ספק ממון ואין כאן ספק איסור דיסוד האיסור שלא לכלות את ממון העניים והרי הוכרע שאינו ממון עניים
- ה"נ בפאה אחרי הפרשה יסוד האיסור שלא לקחת את ממון העניים וכל שהוכרע דין הממון אין איסור ...
-
- אבל בדעת הרמב"ן י"ל שאמנם לקט יסוד האיסור נובע מדין הממון – אבל פאה אינו קשור לדין הממון כעין איסורא דלא תכלה דקודם הפרשה – ולכן הוי ספק איסור ...
-
- עוד י"ל [ורמז לזה הקה"י נדרים סי' ט'] ע"פ המל"מ
- במל"מ ב'מתרומות ה"ט מבואר שיש חילוק בין פאה ללקט
- 'לקט' נעשה ממון עניים מיד בשעה שנשעה לקט עוד קודם שהגביהו העניים
- אבל 'פאה' לא נעשה ממון עניים מיד – רק אחרי שבא ליד עני
- ולפי"ז ניחא מאוד החילוק בין פאה ללקט –
- לקט יש בו דין ממון יסוד האיסור שלא ללקט את ממון העניים
- אבל פאה אינו ממון עניים ע"כ האיסור לא קשור לדין ממון - יש איסור לכלות את ממון העניים – בספק איסור – ספק איסור לחומרא
- יותר מזה לא שייך דין הממע"ה – כשיש ספק אם הממון שלו או של עניים הממע"ה
- אבל כאן איך שיהיה עדיין זה ממון שלו יש ספק אם חייב לתת עניים – כאן לא שייך דין מוחזק והממע"ה.
-
- עדיין מה עם צדקה – גם בצסקה כ' הרמב"ן והרשב"א שספקו לחומרא ...
- אמנם הנה שם יש תי' שתי' הרבה אחרונים:
- בצדקה הרי איסור בל יחל ...
- זה לא קשור לדין ממון יש דין כללי לקיים נדרו ...
- ובספק - יש כאן ספק איסור בל יחל ..
- לא מיבעיא אם אין דין אמל"ג אז וודאי הוי 'נטו' ספק איסור
- גם אם יש גם דין אמל"ג אבל הדין בל יחל לא קשור לדין ממון קשור לעיקר נדרו [גם לא היה אמל"}ג] לכן הוי ספק איסור
- ואדרבה ד' הר"ן תמוהים
- ועי' מחנ"א צדקה ב' ונדרים ח' שכ' שדעת הר"ן שיש דין אמל"ג – [זה לא מספיק] וכיון שחל דין הממון קיים נדרו ותו ליכא בל יחל
- ולפי"ז פשוט שזה ספק ממון ...
-
- מהלך הנתיבות –
- כל ספק מתנו"ע לחומרא
- בלקט יש רוב
- צ"ע